

Doğu Akdeniz'de İşbirliğini Enerji Üzerinden Okumak- Mitat Çelikpala

[“Doğu Akdeniz'de İşbirliğini Enerji Üzerinden Okumak” başlıklı görüş yazısını pdf olarak indirmek için indir butonunu tıklayınız.İndir](#)

Rusya'nın Ukrayna topraklarının bir kısmını ilhak ve işgaline tepki olarak Batılı aktörlerin uygulamaya koydukları yaptırımlar, başta doğal gaz olmak üzere enerji

konusunu küresel gündemin öncelikli başlıkları arasına taşıdı. Doğu Ukrayna'da ilhaki meşrulaştırmayı hedefleyen referandumlar sonrasında karşımıza çıkan genel beklenti, gerginliğin, genel bir savaş ihtimalini de içerecek biçimde uzun süreceği yönünde. Bu durum, küresel düzlemde Avrupa'nın en büyük enerji tedarikçisi Rusya'nın enerji kartını bir silah olarak kullanmasıyla birleşerek alternatif enerji kaynaklarına dönülmesi ve enerjide çeşitlendirme başlıklarını yeniden tartışmaya açtı. Avrupalı aktörler açısından öncelik yenilenebilir enerji kaynaklarına dönüşümün hızlandırılması olmakla birlikte, alternatif enerji/doğalgaz kaynaklarına yönelmek de hedefler arasında. Bu çerçevede ABD ve Norveç gibi sağlayıcılardan daha fazla sıvılaştırılmış gaz (LNG) tedariki, Hazar ve Orta Asya alternatiflerinin gündeme alınması, Libya ve Cezayir gibi kuzey Afrikalı ortaklarla ilişkilerin sıkılaştırılması ilk akla gelen alternatifler oldu. Uluslararası Enerji Ajansının [verileri](#) de Avrupa'nın LNG ithalatının bu yıl 60 milyar metreküp artacağına işaret ediyor. Bu denklemde dikkati çeken ve Türkiye'yi de yakından ilgilendiren bir diğer ihtimal kaynak ise Doğu Akdeniz.

Doğu Akdeniz Gazı Avrupa Pazarına Akar mı?

AB ile Mısır ve İsrail arasında 17 Haziran 2022'de imzalanan anlaşmayla Mısır ve İsrail gazının Avrupa pazarına LNG olarak Mısır üzerinden iletilmesi karara [bağlandı](#).

Bu anlaşmayla, aynı zamanda yenilenebilir enerji, hidrojenin kullanımı, enerji verimliliğinin artırılması ile Akdeniz geçişli elektrik ağlarının geliştirilmesi de öngörülüyor. Anlaşma bölgenin en stratejik projesi olarak kabul edilen Doğu Akdeniz Boru Hattı'nın inşası için AB ve ABD'nin verdikleri desteği teknik ve ticari sınırlılıklar nedeniyle 2021'de geri çekmeleri sonrasında, yeni ve farklı bir boyuta geçilmesi anlamına [geliyor](#).

Bu adımla Avrupa'nın enerji güvenliğine yeni bir bakış açısı kazandırılırken, Ankara'nın enerji, dış ve güvenlik söylem ve politikalarından uzaklaşıldığı gerçeği de karşımıza çıkıyor.

Doğu Akdeniz'de doğalgaz yataklarının keşfiyle 2000'lerin ortasında başlayan

süreç Ankara açısından, en azından başlangıçta, Türkiye ile Avrupa enerji güvenliği ve çeşitliliğine hizmet edecek, ortak çıkarlarla uyumlu bir gelişme olarak kabul edilmişti. Doğu Akdeniz kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa pazarına taşınması hem Türkiye'nin ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlayacak hem de Türkiye'yi bir tür bölgesel enerji merkezine (*hub*) çevirecekti. Kuzey Irak ve Azerbaycan kaynaklarını destekleyecek bu hat, çeşitliliğin sağlanması adına büyük önem taşımaktaydı. Bu yaklaşım ve söylem Türk-İsrail ilişkilerindeki bozulma ile Arap ayaklanmalarının bölgede ortaya çıkarttığı genel gerginlik ortamının ağır etkisi altında Suriye'de yaşanan gelişmelerin sonucunda hızla tersine döndü. Ankara'nın AB ve ABD ile ilişkilerinde yaşanan soğuk havanın Türkiye'nin AB macerasını ters yöne çevirmesi, Yunanistan ile artan gerginlikler ve Kıbrıs sorununda yeniden çözümsüzlüğe kayılması Doğu Akdeniz'i Ankara açısından bölgesel işbirliği konusu olmaktan çıkartarak net bir rekabet alanına çevirdi.

Kıbrıs ve İsrail açıklarında bulunan yataklara 2015'te Mısır'ın 850 milyar metreküplük Zohr yatağının da eklenmesini takiben Ankara'yı dışarda bırakarak ilgili ülkeler arasında imzalanan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) anlaşmaları, konuyu deniz yetki alanlarının paylaşımını da içerecek biçimde boyutlandırdı. Ankara'yı dışarıda bırakarak ötekileştiren Doğu Akdeniz Gaz Forumu (DAGF) gibi girişimler de rekabeti stratejik aşamaya taşıdı. Bu girişim Mısır'ın ev sahipliğinde Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İsrail, İtalya, Ürdün ve Filistin'in katılımıyla Ocak 2019'da oluşturuldu. Forum daha önce Türkiye ile ilişkilerini dikkate alarak GKRY ile ilişki kurmayan İsrail, Ürdün ve hatta Filistin gibi bölgesel aktörlerin Türkiye olmadan, hatta Türkiye'ye rağmen birtakım yeni işbirliği kanalları açması bağlamında önemli bir adım oldu. Forum çerçevesinde Türkiye'yi dâhil etmeden yürüyen işbirliğinin somut sonuçları yaklaşık üç yıl içinde karşımıza çıkmaya başladı. Türkiye'nin dışlanarak yalnızlaşması olarak da okuyabileceğimiz bu adımın yarattığı ivme, adı geçen ülkeler arasında askeri ve güvenlik işbirliği platformları kurulması, Orta Doğu'da özellikle Suriye odaklı gelişmelerle birlikte Türkiye'nin yalnızlaştığı ve bölgesel dengelerin Türkiye'nin beklentilerinin tersine şekillendiği bir sürecin son aşaması anlamına da gelmektedir.

Mısır'ın 2018'den itibaren net doğalgaz ihracatçısına

dönüşerek İsrail'e gaz sağlamaya başlaması Doğu Akdeniz denkleminde odağı Kahire'ye kaydırırken, Doğu Akdeniz gazı muhtemelen 2022 kışından itibaren Mısır üzerinden LNG olarak da Avrupa pazarına girecek. Bu arada, Mısır LNG'sinin 2021'in son çeyreğinden itibaren en büyük müşterisi Ankara [oldu](#). Tek başına bu durum dahi bölgesinde enerji merkezi olmayı hedefleyen Ankara'nın son 10 yıldaki Doğu Akdeniz odaklı enerji ve güvenlik politikalarının temelden sorgulanması için yeterli bir durum. Doğu Akdeniz gazının yeni anlaşmalar neticesinde bölgenin en büyük tüketici ve ithalatçısı konumundaki Türkiye'yi dışarıda bırakarak uluslararası pazarlara akması ihtimali bölgesel enerji merkezi olma politikasının en önemli ayaklarından birinin elden gitmesi anlamına gelecek.

Ankara'nın Gündemini Anlamak

Ankara, bu dönemde karşı karşıya bulunduğu bölgesel dışlanmayı aşmak için askeri boyutları da içeren, tırmandırma dâhil farklı dış politika araçlarını kullandı. Önce Libya'da artan görünürlük ve ardından bu ülke ile deniz yetki alanı sınırlandırma ve işbirliği anlaşmaları imzaladı. Yunanistan ve Fransa'nın tepkilerine rağmen Libya açıklarında ortak petrol ve gaz arama faaliyetlerine ilişkin girişimlerde bulunuldu ve son olarak 3 Ekim 2022'de iki ülke arasında petrol enerjisi ve hidrokarbonlar alanlarında işbirliğini öngören mutabakat muhtırası imzalandı. Aynı dönemde genel olarak Akdeniz'de Türkiye'nin deniz alanları tarama ve haritalandırma ile enerji arama yapmasını sağlayacak altyapısı geliştirildi. 2012 ve 2017'de sisteme sokulan Barbaros Hayreddin Paşa ve MTA Oruç Reis adlı sismik araştırma gemilerine 2017'den itibaren peş peşe Fatih, Yavuz, Kanuni ve Abdülhamid Han isimli dört sondaj gemisi eklenerek bir tür arama ve sondaj filosu oluşturuldu. Takiben Türkiye'nin Karadeniz ve Akdeniz'deki deniz alanlarında yoğun bir sismik tarama ve sondaj faaliyetine [girişildi](#). Bu tür dönüm noktaları orta boy güçler için büyük fırsatlar ve riskler içerir. Ankara, bu dönemde karşı karşıya bulunduğu bölgesel dışlanmayı aşmak için askeri boyutları da içeren, tırmandırma dâhil farklı dış politika araçlarını kullandı. Önce Libya'da artan görünürlük ve ardından bu ülke ile deniz yetki alanı sınırlandırma ve işbirliği anlaşmaları imzaladı. Yunanistan ve Fransa'nın

tepkilerine rağmen Libya açıklarında ortak petrol ve gaz arama faaliyetlerine ilişkin girişimlerde bulunuldu ve son olarak 3 Ekim 2022'de iki ülke arasında petrol enerjisi ve hidrokarbonlar alanlarında işbirliğini öngören mutabakat muhtırası imzalandı. Aynı dönemde genel olarak Akdeniz'de Türkiye'nin deniz alanları tarama ve haritalandırma ile enerji arama yapmasını sağlayacak altyapısı geliştirildi. 2012 ve 2017'de sisteme sokulan Barbaros Hayreddin Paşa ve MTA Oruç Reis adlı sismik araştırma gemilerine 2017'den itibaren peş peşe Fatih, Yavuz, Kanuni ve Abdülhamid Han isimli dört sondaj gemisi eklenerek bir tür arama ve sondaj filosu oluşturuldu. Takiben Türkiye'nin Karadeniz ve Akdeniz'deki deniz alanlarında yoğun bir sismik tarama ve sondaj faaliyetine [girişildi](#).

Türkiye'nin dengeleri değiştirme ve oyunda kendisine yeni bir alan açma girişimi olarak da okuyabileceğimiz bu hareketlilik, 2006'dan itibaren "Mavi Vatan" olarak tanımlanan deniz alanlarında yasal hakların kullanılması yaklaşımıyla kendini netleştirdi. Türkiye'nin başta Doğu Akdeniz Enerji Forumu ve Türkiye'yi dışlayan diğer askeri işbirliği girişimlerine cevaben 18 Mart 2019'da BM'ye ilettiği [mektupla](#) da Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı sınırına sahip ülke olarak deniz alanlarının sınırlarını kendince tanımlaması ve bunu da bölgeye gönderdiği donanma güçleriyle koruyacağını belli etmesi, Akdeniz dengelerinde zorlayıcı diplomasi izlemeyi tercih ettiği şeklinde [değerlendirildi](#).

Tüm bu adımlara rağmen gelinen noktada sürecin beklentilerle uyumlu biçimde ilerlemediği, Ankara'nın Enerji Forumu gibi bölgesel yapılanmalardan dışlanmışlığının devam ettiği ve bölgesel/küresel muhataplarını izlediği yaklaşımın haklılığı konusunda ikna edemediği görülüyor. Bu ortamda bu sefer dış politikada yeni bir sayfa açmak amacıyla adımlar atılıyor. Bu adımların beklentileri karşılayıp karşılamayacağı ya da sonuç üretip üretmeyecekleri henüz belirsiz. İsrail ile karşılıklı büyükelçi atanması aşamasına gelinmekle birlikte, diğer alanlarda henüz somut kazanımların elde dilemediği görülüyor. Mısır ile ilişkilerde ise belirsizlik hâkim. Yunanistan ile gerginlik, iki tarafta da

seçimlere gidilen bir atmosferle Ege'yi de içerek biçimde artarken, ABD, Yunanistan ile imzaladığı anlaşmalar ve artan askeri hareketliliğine, GKRY'e yönelik olarak 1987'den beri devam eden silah ambargosunu kaldırmayı da ekledi. Bunlar Ankara'da büyük rahatsızlık yaratırken, aynı zamanda Türkiye'nin bölgedeki yalnızlığının azalmadığına, aksine arttığına işaret ediyor. Türkiye'nin genel olarak AB ve bazı üye ülkelerle yaşadığı gerginlikler de bu süreçte umutsuzluğu daha da artıran bir durumu karşımıza çıkartıyor.

İşbirliği Temelli İlişkilere Dönüş Mümkün mü?

Doğu Akdeniz 'meselesinin' artık sadece Akdeniz bölgesini ilgilendiren bir sorun olmaktan çıkarak, ABD ve AB'yi de içine çeken 'yeni' bir küresel rekabet alanına dönüştüğünü söylemek mümkün. Türkiye bu çerçevede öteki, uzlaşmaz ve zorlayıcı bir aktör olarak görülmekle birlikte, etkin oyun bozucu ülke konumunu sürdürüyor. Bu rolün hızlıca sonuçlar alacak şekilde, yapıcı bir aktörün yaklaşım ve politikalarına tahvil edilmesi gerekiyor. Aksi halde Türkiye'nin bölgedeki dışlanması giderek kurumsallaşacak ve yerleşecek gibi gözüküyor.

Her türlü olumsuzluğa rağmen öncelik müzakereler yoluyla Ankara ile diğer bölgesel aktörler arasında ortak çıkar alanlarının yaratılarak işbirliğinin yeniden öne çıkartılması olmalıdır. Mevcut şartlarda bu yegâne çaredir. Türkiye'nin ilgili ülkelerle deniz alanlarının paylaşılması konusunda yaşadığı gerginliğin ötesinde, özellikle bölgede kurduğu/kuracağı ekonomik ve ticari ilişkiler süreci rekabetten işbirliğine çevirebilir. Enerji ihtiyacı ve çeşitlendirmesine ilişkin ortak çıkarları öne çıkartan söylem ve politikalar da bölgesel ilişkilerin yeniden yapıcı biçimde ele alınmasına imkân tanıyabilir.

Özellikle

kuzeyde Rusya ile yaşanan gerginliğin kısa vadede çözülemeyeceği ve müttefikler arasında farklı alanlarda gerginlik ve rekabete enerji harcamanın anlamsızlığı

dikkate alındığında, işbirliğinin önemi daha da anlaşılır şekilde anlatılabilir. Bu çerçevede AB ve ABD'nin de Ankara ile Atina arasındaki gerginliği teşvik etmektense işbirliğini önceleyen bir tavır takınmaları elzemdir. Bu iki unsurun diğer bölgesel aktörleri Ankara'ya yönelik olarak kışkırtan ve taraf tutan bir görünüm sergilemekten uzaklaşarak, tarafları çatışmadan kaçınacak bir zeminde müzakereler yoluyla çözüm bulma yönünde teşvik etmeleri bölgesel istikrar ve güvenlik için olmazsa olmazdır. Bu olmadan Türkiye'nin tek taraflı çabalarının sonuçlarının sınırlı kalacağı da açıktır.

Prof. Dr. Mitat Çelikpala, Kadir Has Üniversitesi

Prof. Dr. Mitat Çelikpala, Kadir Has Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi ve Global Akademi Uzmanıdır. Dr. Çelikpala'nın çalışma alanları arasında eski Sovyet coğrafyası ve Kafkasya, diaspora çalışmaları, Karadeniz Bölgesi ve güvenliği, Türk-Rus ilişkileri, enerji güvenliği, kritik altyapı güvenliği ve terörizmle mücadele gibi konular yer almaktadır. Çelikpala'nın yukarıda belirtilen konularda akademik dergiler ve güncel medyada yayınlanmış makale ve değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Mitat Çelikpala, 'Doğu Akdeniz'de İşbirliğini Enerji

Üzerinden Okumak', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 14 Ekim 2022,
<https://www.uikpanorama.com/blog/2022/10/10/hbv1/>

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

DERNEĞİ
TÜRKİYE
TEMSİLCİLİĞİ

Bu görüş yazısı, 'Foreign Policy for the 21st Century; Peaceful, Equitable, and Dynamic Turkey' başlıklı proje kapsamında Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği tarafından [Uluslararası İlişkiler Konseyi](#) ve [Global Akademiye](#) sağlanan destek çerçevesinde hazırlanmıştır.

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları

Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.